

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 09.03.1991, sp. zn. Czf 4/90, ECLI:CZ:NS:1991:CZF.4.1990.1

Číslo: 38/1991

Právní věta: Pro posouzení toho, zda pracující důchodce vykonává zaměstnání za podmínek, stanovených pro poskytování starobního důchodu v nezměněné výši, je rozhodující ta práce, která tvoří hlavní náplň pracovních úkolů pracovníka. Pokud je pracujícímu důchodci poskytováno zaměstnavatelem pracovní volno k výkonu jiných úkonů, povinností a funkcí, je to možné za splnění zákonných předpokladů stanovených o překážkách v práci v pracovněprávních předpisech pro všechny pracovníky v pracovním poměru.

Soud: Nejvyšší soud ČSFR

Datum rozhodnutí: 09.03.1991

Spisová značka: Czf 4/90

Číslo rozhodnutí: 38

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Důchod, Sociální zabezpečení

Předpisy: 142/1983 Sb. § 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 38

Pro posouzení toho, zda pracující důchodce vykonává zaměstnání za podmínek, stanovených pro poskytování starobního důchodu v nezměněné výši 1), je rozhodující ta práce, která tvoří hlavní náplň pracovních úkolů pracovníka.

Pokud je pracujícímu důchodci poskytováno zaměstnavatelem pracovní volno k výkonu jiných úkonů, povinností a funkcí, je to možné za splnění zákonných předpokladů stanovených o překážkách v práci v pracovněprávních předpisech 2) pro všechny pracovníky v pracovním poměru.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze 7. 3. 1991, [Czf 4/90](#))

Bývalý Úřad důchodového zabezpečení v Praze uložil rozhodnutími z 15. 9. 1988 navrhovateli K. H. i navrhujícímu strojírenskému podniku v B., aby společně a nerozdílně uhradili přeplatek, který vznikl na starobním důchodu vyplaceném navrhovateli K. H. za dobu od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983 v částce 78 887,- Kčs. V odůvodnění tohoto rozhodnutí se uvádělo, že šlo o poskytnutí důchodových dávek

neprávem v důsledku neoznámení skutečnosti, že poživatel důchodu K. H. pracoval od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983 v zaměstnání neodpovídajícím ustanovení § 2 dříve platného nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb.

V opravném prostředku podaném proti rozhodnutí bývalého Úřadu důchodového zabezpečení v Praze uváděl navrhovatel K. H., že v době od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983 pracoval jako dělník a prováděl úklid dvorů a přilehlých prostor, údržbu strojů a zařízení všeho druhu včetně docházkových hodin. Také navrhující strojírenský podnik v opravném prostředku proti rozhodnutí bývalého úřadu důchodového zabezpečení v Praze uváděl, že K. H. pracoval jako dělník - provozní zámečnický, a to na údržbě a úklidu vnějších prostor, zeleně a smetníků; údržbářské práce a seřizování prováděl hlavně na technickém zařízení rozmnožovny (rozmnožovacích strojích, skládacích strojích, drátošičkách, řezačkách, děrovačkách, mechanických částkách polygrafických strojů OC apod.); prováděl také čištění a údržbu docházkových hodin, pracoval na stavebních úpravách pro nový počítač, jakož i na údržbářských a stavebně údržbových pracích na rekreačním a výchovném zařízení své zaměstnavatelské organizace; v tomto opravném prostředku navrhující podnik ještě dodával, že K. H. také prováděl veřejně prospěšnou práci, pro níž byl uvolňován (zejména přednášky příslušníka protifašistického odboje pro mládež na školách, ve výchovném zařízení podniku i v resortním středisku atd.).

Krajský soud v Brně usnesením z 2. 5. 1989, čj. 9 C 225/88-20 a čj. 10 C 122/89-20, potvrdil rozhodnutí Úřadu důchodového zabezpečení v Praze z 15. 9. 1988.

Své rozhodnutí odůvodnil tím, že podle výsledků provedeného dokazování bylo třeba vycházet z toho, že navrhovatel K. H. pracoval v době od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983 a od 1. 1. 1983 do 31. 12. 1983 u strojírenského podniku v B. na základě pracovních smluv znějících na pracovní činnost provozního zámečníka při údržbářských pracích podle popisu pracovní činnosti, že však tento popis neodpovídal druhu prací, které ve skutečnosti K. H. prováděl (úklid nádvoří, odstraňování namačkaných papírů z rozmnožovacích strojů, pochůzky do jiných organizací, dále práce po dobu 14 dnů při stěhování počítače, několik měsíců při zařizování resortního výchovného střediska); přitom šlo o pomocné práce, nikoli údržbářské práce a rovněž nešlo „o práce čistě dělnického charakteru spojené s výrobou, když navíc neměl pro odborné práce K. H. ani potřebnou kvalifikaci“. Dospěl proto soud prvního stupně k závěru, že navrhovatel K. H. prováděl práce pomocného charakteru, nikoli práce odborné, údržbářské, dělnické, takže nesplňoval podmínky pro poskytování starobního důchodu v nezměněné výši za dobu zaměstnání po vzniku nároku na starobní důchod podle ustanovení § 2 odst. 1 a § 3 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb. za dobu od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983 a za dobu od 1. 1. 1983 do 31. 12. 1983. Jestliže za tohoto stavu navrhující strojírenský podnik odeslal Úřadu důchodového zabezpečení pracovní smlouvu, která svým obsahem neodpovídala skutečnému výkonu práce navrhovatele K. H., a dále již neuvedl v hlášení tomuto orgánu okolnosti, z nichž by bylo patrné, zda jím byly vykonávány takové práce, jež mají na zřeteli ustanovení § 2 odst. 1 a § 3, popřípadě § 6 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb., a také navrhovatel K. H. neohlásil změny ve skutečnostech (§ 11 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb.), rozhodných pro trvání nároku na dávku důchodového zabezpečení, její výši a výplatu, potom byla, podle názoru soudu prvního stupně, správně stanovena povinnost obou navrhovatelů vrátit přeplatek na důchodu ve smyslu ustanovení § 113 dříve platného zákona č. 121/1975 Sb. Také výši přeplatku a stanovení platební povinnosti společně a nerozdílně shledal soud prvního stupně správnými.

Navrhovatel K. H. v odvolání proti usnesení soudu prvního stupně uváděl, že je absolventem průmyslové školy strojnické, že i dříve vykonával práce soustružníka, automatáře a kontrolního dělníka (v 7. kvalifikační třídě) a že tedy má potřebnou kvalifikaci pro údržbářské práce. Uváděl dále, že práce, které prováděl v rozmnožovně, byly údržbářskými pracemi (např. výměna nožů u řezaček papíru, seřízení perforačního stroje a drátošiček apod.); za práci v údržbě, nezbytné k zajištění provozu, je třeba považovat i údržbu píchacích hodin, přemísťování počítače, nábytku a stěhování

zařízení v doškolovacím středisku. Dodával, že nejméně 80 % z celkové pracovní doby vykonával úklidové a údržbářské práce. Vyslovoval své přesvědčení, že žádné povinnosti vůči orgánům důchodového zabezpečení neporušil.

Navrhující strojírenský podnik v B. ve svém odvolání uváděl, že navrhovatel K. H. u nich vykonával jen dělnické úklidové a údržbářské práce (úklid dvou dvorů, úklid chodníků, údržbu zeleně, úklid smetníků, údržbu a seřizování technického zařízení rozmnožovny, opravy a seřizování docházkových a matičních hodin, stěhování počítačů a stěhování kancelářského nábytku). Rozsah přednáškové činnosti navrhovatele K. H. byl velmi proměnlivý; v některých případech trval i celé dny.

Nejvyšší soud České republiky usnesením z 31. 10. 1988, sp. zn. 10 Co 180/89 a 10 Co 183/89, změnil usnesení soudu prvního stupně tak, že vyslovil, že se zrušuje rozhodnutí Úřadu důchodového zabezpečení v Praze z 15. 9. 1988.

Odvolací soud především uváděl, že do pracovní náplně navrhovatele K. H., podle soudem vyžádaného popisu pracovní činnosti (na nějž odkazovala pracovní smlouva uzavřená mezi oběma navrhovateli), spadal podle sjednaného zaměstnání provozního zámečníka - opraváře, údržbáře u K. H. výkon těchto činností: 1. provádění běžných oprav středně složitých polygrafických strojů, rýhovacích strojů, skládacích jednodřevových strojů, drátošiček, perforovacích strojů a pojízdných vozíků, 2. přesun předmětů vyžadujících zvláštní pracovní postup (samočinný počítač, klimatizace, telefonní ústředna) a 3. ustanovení strojů (např. brusky a vrtačky), běžné opravy všech druhů zámků a uzavíracích zařízení a výměna nožů i ručních rezaček včetně seřízení. Z výsledků provedeného dokazování pokládal odvolací soud za prokázané, že navrhovatel K. H. v období od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983 vykonával u navrhujícího strojírenského podniku denně po dvě až tři hodiny úklid chodníků a prostor v objektu závodu, časově rozdílnou dobu prováděl práce v rozmnožovně (spočívající v odstraňování papírů natočených a namačkaných do strojů, v seřizování drátošičky, perforovacího stroje, ve výměně nožů u rezačky a v jiné výpomoci), seřizoval matiční časové hodiny, vypomáhal při opravě stěnové klimatizace, při stěhování kancelářského nábytku a počítače. Navrhovatel K. H. tedy vykonával práce úklidové a údržbářské nebo práce s tím souvisící, přičemž pro tyto práce měl navrhovatel potřebnou kvalifikaci (absolvent průmyslové školy, který dříve pracoval kromě jiného jako soustružník, automatář a kontrolní dělník). Odvolací soud byl dále toho názoru, že pokud navrhovatel K. H. vykonával přednáškovou a jinou činnost, k níž byl svým zaměstnavatelem uvolňován po část pracovní doby (byť i značnou), nelze to hodnotit k jeho tíži.

Odvolací soud tedy dospěl k právnímu posouzení věci v tom smyslu, že navrhovatel jako pracující důchodce v pracovním poměru, sjednaném na dobu určitou (od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1982 a od 1. 1. 1983 do 31. 12. 1983), vykonával zaměstnání za podmínek stanovených v § 2 odst. 1 písm. a) bod 6 a odst. 3 tehdy platného nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb. (ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 11/1980 Sb.), takže měl za to, že nebyly splněny zákonné předpoklady pro uložení povinnosti oběma navrhovateli uhradit společně a nerozdílně částku vyplacenou navrhovateli K. H. jako starobní důchod za uvedené období.

Ve stížnosti pro porušení zákona proti tomuto usnesení odvolacího soudu, kterou podal generální prokurátor ČSFR, bylo poukázáno především na to, že odvolací soud nesprávně připouštěl, že navrhovatel K. H. mohl vykonávat jednak práce spadající do dělnických zaměstnání a jednak i přednáškovou činnost v rámci téhož pracovního úvazku a v pracovní době, když k této přednáškové činnosti byl K. H. svým zaměstnavatelem uvolňován i na značnou část pracovní doby. Uvedenou přednáškovou činnost mohl navrhovatel K. H. vykonávat, aniž by mu to šlo k tíži z hlediska jeho důchodového nároku, jen pokud by tuto činnost vykonával nad rámec sjednané pracovní smlouvy. Uvedené skutečnosti týkající se výkonu zaměstnání navrhovatele K. H., který byl pracujícím důchodcem, pobírajícím starobní důchod, měly být tímto navrhovatelem hlášeny podle ustanovení § 61 odst. 2 dříve platného zákona č. 121/1975 Sb. a navrhujícím strojírenským podnikem v B. podle

ustanovení § 10 dříve platného nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb. Ve stížnosti pro porušení zákona bylo dále vytýkáno porušení zákona v ustanovení § 220 odst. 1 o. s. ř., když odvolací soud změnil usnesení soudu prvního stupně, třebaže nebyl správně zjištěn skutečný stav věci, při čemž sám doplnění dokazování (§ 220 odst. 2 o. s. ř.) neprováděl.

Nejvyšší soud ČSFR rozhodl o této stížnosti pro porušení zákona tak, že rozhodnutím odvolacího soudu byl porušen zákon, že se toto rozhodnutí zrušuje a věc se vrací odvolacímu soudu k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 1 dříve platného nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb. (ve znění vyhlášeném pod č. 11/1980 Sb.) se pracujícím, který byl zaměstnán po vzniku nároku na starobní důchod, poskytoval starobní důchod, jestliže jeho hrubý výdělek nečinil více než 800,- Kčs měsíčně. Starobní důchod se poskytoval v nezměněné výši, byl-li pracující zaměstnán po vzniku nároku na starobní důchod kromě jiného i při údržbářských a úklidových pracích (§ 2 odst. 1 bod 6 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb.), a to i v řídicích orgánech (§ 2 odst. 3 téhož nařízení).

Právní úpravě obsažené v těchto ustanoveních předcházela právní úprava stanovená ještě dříve platným nařízením federální vlády č. 2/1971 Sb., o výjimečném poskytování důchodu některým pracujícím důchodcům. Tato úprava nároků na starobní důchod při zaměstnání např. výslovně v ustanovení § 2 odst. 2 konstatovala, že výhody poskytování starobního důchodu důchodci, byl-li zaměstnán při pracích zahrnutých v ustanovení § 2 odst. 1 tohoto nařízení, se nevztahovaly na pracovníky konající práce administrativní (s výjimkou těch, kteří konali tyto práce v zemědělském družstvu). Ke vzájemnému vztahu prací administrativních a prací zahrnutých v ustanovení § 2 odst. 1 citovaného nařízení bylo např. v rozhodnutí uveřejněném pod č. 45/1973 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek vyloženo, že pro posouzení toho, zda pracovník koná práce administrativní, je rozhodující ta práce, která tvoří hlavní náplň pracovních úkolů pracovníka, a to až již jako řadový pracovník nebo vedoucí (řídicí) pracovník.

I z hlediska uvedeného vývoje právní úpravy (a s ním souvisící uveřejněné judikatury) bylo třeba se při řešení projednávané věci u soudů obou stupňů zabývat aplikací a výkladem shora citovaných ustanovení dříve platného nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb., za jehož účinností bylo vydáno bývalým Úřadem důchodového zabezpečení v Praze rozhodnutí o vrácení přeplatku na starobním důchodu navrhovatele K. H.

Soudy obou stupňů (a zejména soud prvního stupně) věnovaly dokazování v této věci nemalou pozornost, ale vzhledem k rozdílnému právnímu názoru na věc, k němuž dospěl odlišně soud prvního stupně a odlišně odvolací soud, nebylo toto dokazování vedeno s týmž zaměřením a ne zcela objasněny zůstaly ještě některé okolnosti, které byly významné pro rozhodnutí v této věci.

Bylo třeba zjistit a objasnit, jak byl navrhovatel K. H. zaměstnán (srov. § 2 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb.) po vzniku nároku na starobní důchod (a jmenovitě pak v období od 1. 2. 1982 do 31. 12. 1983), jaký druh práce s ním byl dohodnut (srov. § 29 odst. 1 zák. práce), a to nejen s uvedením údajů v písemné pracovní smlouvě, ale eventuálně i ústně v souvislosti s uzavřením této smlouvy, jaká práce tvořila hlavní náplň jeho pracovních úkolů a jaké práce skutečně vykonával. Rozlišit je třeba, zda navrhovatel K. H. vykonával práce, které nebyly uvedeny v ustanovení § 2 odst. 1 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb., pro svou zaměstnavatelskou organizaci (a v jakém rozsahu) nebo pro jinou organizaci (a v jakém rozsahu), a zda tu šlo o překážky v práci ve smyslu ustanovení § 21 tehdy platného nařízení federální vlády č. 54/1975 Sb. a zda šlo o poskytování pracovního volna k tomuto účelu v nezbytném rozsahu (§ 21 odst. 1 citovaného nařízení).

Nelze se bez dalšího ztotožnit s názorem odvolacího soudu, že „pokud navrhovatel K. H. vykonával přednáškovou činnost, k níž byl zaměstnavatelem uvolňován po značnou část pracovní doby, nelze ji hodnotit k jeho tíži“, zejména když tento soud sám vychází i z předpokladu, že mohlo docházet k jeho uvolňování po značnou část pracovní doby. Přitom nebyly úplně zjištěny a hodnoceny okolnosti shora uvedené, zejména pokud jde o časový rozsah té pracovní činnosti, jež nebyla toho druhu, který byl uveden v ustanovení § 2 odst. 1 nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb., a nebylo také zjištěno, co bylo hlavní náplní pracovních úkolů navrhovatele K. H. a v jakém rozsahu byly tyto pracovní úkoly vykonávány vedle jiných prací, které touto hlavní náplní pracovních úkolů nebyly. Nelze však také bez dalšího přisvědčit názoru obsaženému ve stížnosti pro porušení zákona, že totiž „přednášková činnost by nemohla být k tíži navrhovatele K. H. pouze za předpokladu, že by tuto činnost vykonával jen nad rámec sjednané pracovní smlouvy“. I na toho, kdo byl zaměstnán po vzniku nároku na starobní důchod, se totiž nepochybně vztahovala ustanovení zákoníku práce (zákona č. 65/1965 Sb. ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 55/1975 Sb.) a nařízení federální vlády, jímž byl zákoník práce prováděn (tj. v daném případě a v daném období nařízení federální vlády č. 54/1975 Sb.), a jmenovitě i ustanovení § 21 odst. 1 tohoto nařízení.

Teprve po zbývajícím zjištění a doplnění dosud shromážděných údajů o okolnostech shora uvedených a po zhodnocení i toho, co bylo dosud zjištěno orgánem důchodového zabezpečení a co bylo zjištěno a prokázáno v řízení před soudy obou stupňů, bude možné ve smyslu právních závěrů shora uvedených rozhodnout na základě skutečného stavu věci o povinnosti navrhovatele K. H. a navrhujícího strojírenského podniku v B. k úhradě případného přeplatku na starobním důchodu.

Jestliže však odvolací soud posoudil projednávanou věc tak, že již byl plně zjištěn skutečný stav věci, takže není nutné další dokazování, a na tomto neúplném skutkovém základu změnil bez dalšího rozhodnutí soudu prvního stupně, porušil tím zákon v ustanoveních § 6, § 120 odst. 1, § 154 odst. 1, § 211, § 220 odst. 1 a § 244 odst. 1 (ve znění před účinností změny tohoto ustanovení zákonem č. 180/1990 Sb.) o. s. ř. v souvislosti s ustanovením § 2 odst. 1 a 2 dříve platné nařízení federální vlády č. 135/1975 Sb. (ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 11/1980 Sb.) i v souvislosti s ustanovením § 61 odst. 2 a § 113 dříve platného zákona č. 121/1975 Sb.

Bylo proto rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.

Poznámky pod čarou:

1) Viz nyní § 2 odst. 1 nařízení vlády ČSFR č. 142/1983 Sb.

2) Srov. nyní § 22 odst. 1 nařízení vlády ČSFR č. 223/1988 Sb.